

A Magyar Olvasástársaság 6. konferenciája

Írók és olvasók az iskolában

A Magyar Olvasástársaság (HUN-RA) 1994. október 7–8-án tartotta kétnapos konferenciáját az Országos Széchényi Könyvtárban. Mostani rendezvényünk egyrészt azért volt fontos, mert az, hogy már 6. alkalommal gyűltünk össze, a szervezet életképességét is bizonyította, másrészt ismét lehetőség nyílt lényegi kérdések megvitatására. A HUNRA konferenciával egy időben Magyarországon ülésezett a nemzetközi szervezet, az International Reading Association Európai Fejlesztési Bizottsága. Ugyanis 1995-ben Budapesten rendezik meg az IRA 9. Európai Olvasáskonferenciáját.

A rendezvény első napjának nyitó eseménye az „Olvasás közben jutott eszembe...” pályázat díjainak kiosztása volt. A meghirdetett versenyre csaknem 300 pályamű érkezett. A pályázat legfiatalabbja 12 éves, legidősebbje 18 éves volt. A zsűri külön értékelte a fiúk és a lányok írásait. Csaknem mind a 40 kitüntetett megjelent a díjkiosztáson, amelyen a kifejezetten erre az alkalomra készített oklevelet, valamint könyvjutalmat vehettek át a díjazottak. Az ország egész területéről érkeztek tanáraikkal vagy szüleikkel a gyerekek, sőt, volt köztük olyan, aki Erdélyből utazott Budapestre.

Most pedig következék rövid áttekintés arról, ami a két nap alatt elhangzott. Terjedelmi korlátok miatt nem tudom mind a 23 „fellépő” előadását ismertetni, ezért álljon itt csu-

pán néhány az elhangzottak közül. A konferencia első három előadása angol nyelvű volt. A finn, a svéd és az izlandi olvasáskutató arról számolt be, hogy miért éppen ezek az országok állnak az IEA 1991-ben szövegértést vizsgáló felmérésének az élén.

Mint *Pehr-Olof Rönholm* a finn tapasztalatokról elmondta: a finn nyelvet összehasonlítva a legtöbb – a vizsgálatban szereplő – nyelvvel, az írás és a hangzás majdnem teljes hasonlóságot mutat. A gyerekek egy művelt, olvasott társadalommal találkoznak. Finnország az egy főre jutó kiadott könyvek és újságok számát tekintve megelőzi a legtöbb iparilag fejlettséget mutató társadalmat. A kiadott könyvek, folyóiratok számát kifejező mutató alapján a finnek 9 éve állnak az élén. A finnek jó eredményének okai egyrészt az iskolai rendszerben, másrészt magában a tanárok képzettségében keresendők. Az utóbbi években a tanárképző egyetemeken ötszörös volt a túljelentkezés. Így az oktatóknak módjuk volt arra, hogy valóban a legfelkészültebb és letehetősebb jelentkezőket vegyék fel.

Ulla-Britt Persson a svéd tanulók magas olvasási teljesítményével kapcsolatosan elmondta, hogy a tanárok általában „modern” szemléletmódot és ötletgazdagságot mutatnak fel a tanításban, sok bátorítást adnak és inkább támogatják az érdeklődésre alapozó, mint a gyakorlás orientált oktatást.

Mindemellett döntőnek bizonyult a szülők növekvő tudatossága az otthoni nyelvi és olvasási tevékenységben. Majdnem minden családhoz jár valamilyen napilap, a családok felének pedig több kétheti vagy havilap is.

Gudmundur Kristmundson izlandi kutató szerint az iskola, az otthon és a kultúra együttesen befolyásolja az olvasási teljesítményt. Nagyon elterjedt az izlandi iskolákban, hogy a gyermekirodalmat felolvasással ismertetik meg a gyerekekkel. Ez, úgy tűnik, jó hatással van a szövegmegértésükre. A különböző témájú – (pl. művészeti, természeti, történelmi, földrajzi stb.) könyveket a gyerekek is olvassák. Így a felnőttek és a fiatalok meg tudják beszélni az olvasottakat annak ellenére, hogy ilyen jellegű könyvek kifejezetten a gyerekek számára nem készültek. Az izlandi otthonokban általános, hogy a szülők felolvasnak a kisgyermekeknek, ami az olvasási képességek szempontjából igen fontos.

Az északi országokban a mienktől eltérőek a tapasztalatok a televízió hatását illetően. Nálunk a feliratozást alkalmazzák a másutt elterjedt szinkron helyett. Izlandon például a társaságoknak törvény által előírt kötelességük, hogy izlandi nyelven feliratozzák a filmeket. Finnországban ez alól csak az óvodás gyerekeknek szánt filmek mentesülnek. A tévézés ugyanis gyors és biztos olvasást igényel. (Nem is beszélve a feliratozásnak a nyelvtanulást segítő hatásáról.) Még egy érdekesség a tévézéssel kapcsolatosan: Finnországban figyelték meg, hogy nincs összefüggés a tévézés és a ritka olvasás között. Ellenkezőleg. Akik 2–3 órát tévéznek, azok tudnak a legjobban olvasni. Ha a tévézés ideje napi 4 óra fölé emelkedett, az olvasási eredmények csökkenni kezdtek.

A három észak-európai országból érkezett előadó után ketten az idegen nyelvek oktatásával kapcsolatos tapasztalataikról számoltak be. Az Egyesült Államokból érkezett 75 éves *Edith Bondi* a kisiskolások nyelvoktatásáról, Debrecenben szerzett tapasztalatairól és a hangos olvasás jelentőségéről beszélt. Azok a gyerekek, akik naponta fél órát olvasnak hangosan idegen nyelven, azok hamarabb, könnyebben sajátítják el az adott nyelvet. *Kelemenné Farkas Márta* középiskolákban kipróbált műfordítási feladatoknak az anyanyelvre gyakorolt hatását ismertette. Ezek segítségével a fiatalok idegen nyelvi és anyanyelvi szókincse is bővíthető az árnyalatnyi különbségek egyidejű tudatosításával.

A konferencia második napján *Nagy Attila Tiffany* és/vagy *Jókai* címmel számolt be legújabb kutatásának eredményeiről. A korábban megfi-

gyelt kettős értékrend mára eltűnőben van, talán a szerelmes füzetek és a könnyed szórakoztató olvasmányok előretörésével összefüggően. Az évckel czelőtt még kedvencként említett klasszikusok mára kikoptak a listáról, vagy jóval hátrébb szorultak a rangsorban. A jelenség magyarázataként egyelőre inkább csak néhány feltevéssel szolgált az előadó. Véleménye szerint a társadalmi modernizáció felgyorsulása nyomán határozottan változik a szépirodalom funkciója. (Csökken a szakrális jelleg, illetve a közéleti utalások, „a titkos beszéd” gyakorisága.) Érzékelhetően módosul a társadalom értékrendje, tehát gyengül a konformitás, halványul a „központi”, a felülről vezérelt, a hivatalos irodalomtörténeti, esztétikai értékek tekintélye, továbbá általában gyengül a tradíció szerepe.

Hubert Ildikó a hangos olvasás szükségessége mellett érvelt előadásában. Múltbéli példákat, bevált módszereket ismertetett. Előadásának szö-

vegét teljes terjedelemben a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* rövidesen közli.

A kétnapos rendezvény örömteli eseménye volt, hogy megjelent „Az olvasásra nevelés és pedagógusképzés” című gyűjteményes kötet. Az ebben szereplő írásokat az előző konferenciák előadásából válogatta a szerkesztő, Nagy Attila. Az írások egyrészt az előző évtizedek pedagógusképzésének kritikájával, másrészt a képzés megváltoztatására irányuló javaslatokkal foglalkoznak. A kötetben határon túli magyar szakemberek is elmondják véleményüket. (A kiadvány megrendelhető az OSZK Kiadványtárától a következő címen: Neményi Zsuzsa – OSZK – 1827 Budapest)

Ezúton tudatjuk az érdeklődőkkel, hogy a fent említett 1995-ös IRA konferenciára a mellékelt lap beküldésével lehet jelentkezni. Mostanáig 240 külföldi – a világ több mint 30 országából – és 130 magyar szakember jelezte részvételi szándékát.

Péterfi Rita

Könyvtáros? Tanár? Könyvtárostanárr!

Egy országos pályázat értékeléséről

1994 tavaszán az MKE Könyvtárostanárr Szervezete ismét pályázatot hirdetett. Ezúttal *Könyvtáros? Tanár? Könyvtárostanárr!* címmel valamennyi iskolatípusban működő könyvtárostanárr számára. A pályázat 1994. augusztus 31-én zárult. A pályaművek véleményezésére, a díjazásra javasolt dolgozatok kiválasztására a Könyvtárostanárr Szervezet a debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola Közművelődési tanszékének könyvtáros oktatóit kérte fel.

A legkülönbözőbb iskolákból érkezett pályamunkák – nem túlzás állítani – országos helyzetképet nyújtanak. Mindenek előtt iskolai könyvtáraink eltérő működési feltételeiről, de a bennük folyó munkáról, kezdeményezésekről, azok elismertségéről, a nehézségekről és a tantestületbeli „partnerré válás” olykor küzdelmes folyamatáról is.

A pályázatra 36 pályamunka érkezett és egy levél Erdélyből, Gyergyóújfalu-

ból. A pályaművet írók száma a társszerzőkkel együtt 42. Közülük 26-an könyvtárosanárként, 4-en tanárként, 11-en könyvtárosként, 1 pályázó pedig informatikusként mutatkozott be. Külföldről (Kolozsvárról) 1 dolgozat érkezett, a Dunántúlról 12, Kelet-Magyarországról 18, Budapestről 5. Kistelepülésről 9-en, nagyobb városból 21-en pályáztak.

A pályázat tárgya a könyvtárosanár pedagógiai szerepének és tevékenységének értelmezése és elemzése a mindennapi gyakorlati tapasztalatokat, módszereket figyelembe véve.

A téma kapcsán 3 részterületet kiemeltem is a pályázók figyelmébe ajánlott a Könyvtárosanárok Szervezete. A résztémák külön-külön, de együttesen is alapját képezhették a pályaműnek.

A meghirdetett téma első résztémáját (Könyvtár- és dokumentumhasználati ismeretek tanításának munkaformái, módszerei) 6-an választották. A második résztémáról (A könyvtárosanár és a szaktanár együttműködése a szaktárgyi könyvtárhasználatban) 7-en írtak. A harmadik résztémát (A tanítási órán kívüli, de a könyvtár bázisára épülő könyvtárpedagógiai tevékenység) 11-en mutatták be. Több résztémát, vagy valamennyi szempontot együttesen feldolgozó pályamunka 12 érkezett. Az általános iskolákból pályázók száma 25, a középiskolákból 10, felsőoktatási intézményből (a kolozsvári Babes-Bolyai egyetemről) egy. Volt pályázó, akiről nem derült ki, hogy milyen könyvtárban dolgozik.

A téma komplexebb kifejtését intenzívebb érdeklődés kísérte, egy-egy szűkebb résztémánál. Lehet, hogy az előbbi hálásabbnak tűnt a pályázóknak, de a dolgozatok olvasása közben úgy tapasztaltuk, hogy főként azok a dolgozatok vázlatosabbak, pontatlanabbak, amelyeknek szerzői mindenről be kívántak számolni, ami könyvtárukban történik, ahelyett, hogy kellőképpen súlypontosztak volna.

Figyelemre méltó, hogy a pályamunkák 70%-a az általános iskolákból érkezett. Ha meggondoljuk, hogy az önálló ismeretszerzésre való felkészítésben ennek az iskolatípusnak van a legnagyobb feladata, akkor ez a tény örvendetesnek tűnhet. Mégis elgondolkodtató a középfokú intézményekben tanító pályázók alacsony részvételi aránya. Nem kevésbé az is, hogy hazai felsőoktatási intézmé-

nyeink könyvtárosai vagy könyvtárostanárai közül senki nem vállalkozott a téma feldolgozására. A pályázók közül többen megfogalmazták az értelmiségi pályára készülőket (köztük kiemelt helyen a leendő pedagógusok) ilyen irányú felkészítésének a hiányát.

A pályaművek terjedelme – mivel a kiírás a mellékletek számát nem korlátozta – igen nagy eltéréseket mutatott. 7 és 180 oldal között terjedelemben változott. Összterjedelmük 1703 oldal, amelyből megközelítő pontossággal 700 oldal az elméleti fejtegetés és 1000 oldal a melléklet. Utóbbiak főbb típusai: könyv- és könyvtárhasználati órákhoz és tantárgyakhoz kapcsolódó óraleírások, vetélkedők, versenyek forgatókönyvei, feladatlapok, munkafüzetek, foglalkozások fotói, könyvtári kiadványok, diákújságok és közel 3 órányi videóanyag.

A pályázatok külalakja a könyvtárak technikai lehetőségeinek roppant nagy eltéréseit jelezte a bírálók számára, az alig használható írógéptől a lézernyomtatóig.

Miről győzik meg olvasóikat a beküldött pályaművek?

Mindenekelőtt arról, hogy az oktató-nevelő munkának nincs olyan területe, ahol a könyv és könyvtár használata nélkülözhető lenne.

Arról, hogy a könyv és a könyvtárhasználat gyakorlatát alsó tagozatban kell megszerezniük a gyerekeknek. Így talán az általános iskola elvégzésére kialakítható bennük az önálló ismeretszerzés készsége. De nem oly módon, ahogyan több pályázó is jelzi, hogy környezetében a 8 éves oktatási periódusban mindössze 2 könyvtárhasználati órára van lehetőség: egyre alsó és egyre felső tagozatban. Ezek a tanulók középiskolás korukban komoly tanulási gondokkal küszködnek, s érzik a felkészítés hiányát felsőfokú tanulmányaik során is. Szinte csodaszámba megy az egyik magyar általános iskola, ahol a könyv- és könyvtárhasználatot 18 egymást követő órán, mintegy másfél hónapon át tanítja a könyvtárostanárra a magyar tantárgy ismeretköreihez kapcsolódva.

Meggyőznek bennünket a pályamunkák arról is, hogy az önművelésre való nevelésben a változtatást a felnőttek szemléletének alakításával kell kezdeni.

Arról, hogy átalakulóban vannak, illetve részben már át is alakultak a gyerekek olvasási szokásai. Kevés szépirodalom forog a kezükben, inkább az ismeretterjesztő irodalomból keresgélnek. Ez a könyvtárpedagógusra is nagyobb feladatot ró. Sok pályázó sorolja első helyre a feladatok között az olvasás megszertetését, az olvasóvá nevelést. Rögtön ezt követi a sorban a könyvtár- és dokumentumhasználati ismeretek elsajátíttatása.

Arról, hogy jól ismerik és alkalmazzák is a legkülönbözőbb munkaformákat, tisztában vannak az eltérő pedagógiai programok jellemzőivel és az azokból adódó sajátosságokkal (Zsolnai, EKP, Lovászi, szentlőrinci stb.), és hogy az iskolában a könyvtárosi teendőket nem a nevelőtestület egy tagjának kell ellátnia mellékmunkában, hanem *szakképzett könyvtárostanárnak* lehetőleg főfoglalkozásban.

Megfogalmazzák a pályázók, hogy az OKSZI által szervezett Bod Péter könyv- és könyvtárhasználati verseny kitűnő kezdeményezés. Nem egy iskolában máris olyan rangot vívott ki, mint a hagyományos tanulmányi versenyek.

Jelzik, hogy vannak a gyerekek számára viszonylag könnyen elsajátítható könyv- és könyvtárhasználati ismeretek, és vannak számukra nehezebbek. A könnyebbek közé tartoznak: a könyvtári állomány rendje, a tartalomjegyzék, a

mutatók: a betűrendszerinti keresés, az adott tárgykörnek megfelelő kézikönyv kiválasztása, a szakkatalógus használata és a jegyzetelés!

Figyelmeztetnek, hogy a könyvtárostanárok óvakodják a technika bűvkörétől. Az oktatástechnika eszközeit ne a személyisége helyett, hanem annak kiegészítésére használja. Ugyanakkor szükségszerűnek tartják a felkészülést az információtechnológia és multimédia-központ igényelte új szerepkörre.

Néhány kritikus megjegyzés a pályamunkákkal kapcsolatban:

Természetes és kívánatos, hogy sok pályamű közül bibliográfiát vagy felhasznált irodalomjegyzéket (sajnálatos módon főként az 1970/80-as évek irodalmából). De az már elgondolkodtató, hogy csak néhányan szakszerűen. A könyvtárostanárokra a szükségszerűség, a pontosság ebben a vonatkozásban is éppúgy kötelező, mint ahogy megkövetelik azt a tanítás során diákjaiktól. Ehhez kapcsolódóan nem hagyható szó nélkül a megjelent módszertani segédanyag országos térítésének kérdése.

A pályamunkák felhasznált irodalomjegyzégeit elemezve általánosítható megállapításként fogalmazható meg, hogy egy-egy vidéken kiadott segédlet kevés kivételtől eltekintve csak a közeli régióban válik ismertté. A Dunántúlon főként Győr, Veszprém, Szombathely, Kelet-Magyarországon Szeged, Szolnok, Debrecen kiadványai. Nem minden esetben jobb a helyzet a nagy kiadók vonatkozásában sem (pl. Dinasztia Kiadó).

Talán nem lenne fölösleges közreadni a téma szakirodalmát egy bibliográfiában, annak jelölésével, hogy mely kiadványok kaphatók még és hol?

Több – gyerekeknek készült vagy általuk is könnyen használható – kézikönyv elvértve fordul elő az ajánlásoknál, a foglalkozástervezetekben. (Pl.: Móra lexikon, Vademecum, Képes diákenciklopédia, Ki kicsoda a mai magyar gyermekirodalomban? Usborne enciklopédiák, Helyesírási kézisztár. Van viszont még mindig Új magyar lexikon minden mennyiségben.)

Némi kívánni valót hagy maga után a pályamunkák helyesírása. Akár pedagógiai program is lehetne a helyesírás-javítás könyvtári eszközök felhasználásával.

Az oktatásban jól hasznosítható nagy nyeresége lett volna a pályázatnak, ha a kémiatörténet és a zenetörténet könyv- és könyvtárhasználati alapozásra épülő tanítási programján kívül (mindkettő szakközépiskolából érkezett), a gimnáziumokban tanított tárgyak valamelyikéhez is készült volna hasonló. A történelem, a magyar tantárgyak szinte kínálják magukat.

Elgondolkodtató, hogy bár a pályázók közül több is hivatkozik a NAT egyes változataira, az ott körvonalazódó – a könyvtárostanárok számára új kihívást jelentő – informatikai műveltségterületet mégsem említik.

A pályaművek gazdaságából adódóan az említetteken kívül is sok vizsgálódási szempont lehetséges. Például annak számbavétele, hogy mi a pályázók véleménye a könyvtárostanár megnevezésről? Miért tiltakoznak az ellenzői és miért érzik találónak a támogatói? Az a kérdés is felmerül, hogy nem kellene-e a szakmának ismét hallatni hangját azért, hogy legalább az utánuk jövő pedagógus (könyvtárostanár) nemzedék a főiskolákon, egyetemeken kapjon módszeres elméleti és didaktikai felkészítést a könyv- és dokumentumhasználat tanítására, és mindez épüljön be a képző intézmények tantervébe.

Összegzésként megállapítható, hogy a pályázat kitűnő alkalmat szolgáltatott arra, hogy résztvevői tudatosan átgondolják mindennapi könyvtárostanári tevékenységüket, könyvtárpedagógiai szerepkörüket, megosszák velünk tapasztalataikat, elmondják eredményeiket és nehézségeiket, megfogalmazzák javaslatukat.

Többen, pályájuk vége felé járván, egész életútjukról készítettek egyfajta számvetést; felkészülten, igényesen, alaposan. Ezért az értékelés, a legjobbnak tartott pályamunkák kiválogatása nehéz feladat elé állította a szakmai zsűrit.

Sok szempontból igyekeztünk mérlegelni, mégis leginkább azt tartottuk szem előtt, hogy olyan pályázók kerüljenek ki díjazottként ebből a nemes versengésből, akik nem vázlatosan jelezték könyvtár-pedagógiai tevékenységük sokszínűségét, hanem a tapasztalatátadás céljából azokat részletesen be is mutatták. Írtak módszereikről, eredményeikről és kudarcaikról, mellékeltek óravázlataikat, foglalkozástervezeteiket, programjaikat, netán kész segédleteket kívántak adni pályatársaik kezébe. Igyekeztünk a tőlünk telhető alapossággal és szakmai felkészültséggel végezni értékelő munkánkat.

Végül is úgy ítéltük meg, hogy a legjobbnak tartott 3–4 dolgozat között nincs olyan kiugró értékbeli különbség, amely egyiket az első díjra jogosítaná, annál viszont több igényes pályamunka érkezett, hogy mindössze 3-at díjazzunk. Ezért megosztott díjakat javasoltunk kiadni.

- II. díj *Földes Mária* Budapest, Pataki Ferenc Szakközépiskola
- Haralyi Ervinné* Budapest, Pataki Ferenc Szakközépiskola (közös pályamunka)
- II. díj *Sándor Gertrud* Zalaegerszeg, Általános Iskola
- III. díj *Büki Pálné* Nagykanizsa, Általános Iskola
- III. díj *Nagné Falucska Anna* Gerla, Általános Iskola
- Különdíj Zaborovszkyne Balogh Réka* Debrecen, Kodály Zoltán Szakközépiskola

A szakmai zsűri nevében

Székelyné dr. Sipos Klára